

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Обґрунтовано доцільність імплементації інновацій у туристичній сфері. Розглянуто різні підходи до визначення суті поняття «інновація в туристичній сфері» та надано власне бачення останнього. Узагальнивши розглянуті класифікації інноваційної діяльності в сфері туризму наведено розгорнену класифікацію інновацій в туристичній сфері. Розкрито суть інновацій в туристичній сфері за змістом, а саме: продуктових, ресурсних, техніко-інформаційних, маркетингових і організаційно-управлінських.

Ключові слова: інновація; інновація в туристичній сфері; продуктова, ресурсна, техніко-інформаційна, маркетингова та організаційно-управлінська інновація в туристичній сфері.

Постановка проблеми. Сьогодні інновації стали невід'ємною складовою сучасного розвитку суспільства, засобом розв'язання багатьох актуальних проблем прогресуючого світу. Традиційно інноваційна діяльність асоціюється з підприємствами високотехнологічних галузей. Однак на сучасному етапі розвитку економіки інноваційна діяльність стала невід'ємною частиною практично всіх сфер народного господарства. Не виняток і туристична сфера. В умовах високо конкурентного ринку використання інноваційної моделі економічного розвитку є альтернативним шляхом розвитку сфери туризму в Україні. Практика доводить, що використання інновацій у діяльності туристичних підприємств здатні забезпечити їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади інноваційного розвитку у сфері туризму в останні декілька років стали наріжним каменем досліджень низки вітчизняних і закордонних вчених: Бирковича В. І., Боголюбова В. С., Дмитрука С. В., Дуровича А. П., Ізотової М. А., Жуківської М. А., Квартальнової В. О., Ковалева С. І., Малахової Н. Н., Міхно М. О., Молчанової В. А., Новікової В. С., Пшеничних Ю. А., Соколова С. Т., Черниш О. І., Чечель А. В. та інших [7; 8; 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми застосування інновацій з метою розвитку підприємств базових галузей економіки України широко висвітлені значною кількістю вчених. Вивчення наукових праць щодо проблематики розвитку туризму підтверджують, що питання інноваційного розвитку в туризмі дослідженні недостатньо, що негативно впливає на стан галузі. Саме тому дослідження й удосконалення теоретико-методичних підходів до інновацій у туристичній сфері актуальні та потребують подальшого вивчення й систематизації.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення суті й узагальнення класифікації інновацій у туристичній сфері.

Виклад основного матеріалу. Термін «інновація» в сучасному його розумінні першим став застосовувати Шумпетер Й., який підкреслював, що інновація – це істотна зміна функції вироблюваного, що полягає в новому з'єднанні та комерціалізації всіх нових комбінацій, заснованих на використанні нових матеріалів і компонентів, упровадженні нових процесів, відкритті нових ринків, упровадженні нових

організаційних форм [1]. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність»: «інновації – знов створені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Переважає більшість науковців, які займаються вивченням інноваційних процесів у туристичній сфері зазначають, що туризм є активним споживачем технічних інновацій, вироблених іншими галузями: спеціальне програмне забезпечення для бронювання квитків, системи клімат-контролю в готелях, електронні гіді-путівники, GPS навігатори, комп'ютерні системи управління й обліку, електронна реклама тощо. Але, питання про те, чи здійснюють підприємства туристичної індустрії нововведення самостійно і що вважати інновацією в туризмі, залишається відкритим [3, с. 63]. З метою розв'язання проблем інноваційного шляху розвитку туристичної сфери України доцільно визначити суть категорії «інновація» стосовно туризму.

Категорія «туристична інновація», чи «інновація в туризмі» не є загальноприйнятою і такою, з якою погоджується більшість учених світу та України. Резніченко Є. Н. розуміє інновацію в даній сфері як об'єкт, який уведено в туристський обіг унаслідок наукового відкриття або нового відкритого ринку і який якісно відрізняється від попереднього аналогу [4, с. 20]. Любіцева О. О. вважає, що тур може бути новим за кількома критеріями: задовольняти нові потреби, орієнтуватись на нового споживача, на нову територію і т.п. [5]. Туризм є провідником, засобом так званої «горизонтальної інновації», тобто поширення ще не застосованих, але вже відомих нововведень, на відміну від «вертикальної інновації» (відкриття якісно нового рівня діяльності, в якій основним провідником є наука) [6, с.34]. Це стосується до наукового, конгресного туризму. Ряд науковців [7; 8] розглядають інновації в туризмі у звуженому форматі, в основному в напрямку використання інформаційних технологій для цієї галузі. На думку Іванова А. М., «Інновація в туристичній діяльності – це система заходів, які спрямовані на докорінну перебудову туристичної послуги, продукту, а також механізму його просування та реалізації з метою досягнення всебічного ефекту» [9]. Одне із найбільш узагальнених визначень категорії «інновація в туризмі» дав Новіков В. С.: «Як результат дій,

спрямованих на створення нового або зміну існуючого туристського продукту, освоєння нових ринків, використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій, вдосконалення надання туристських, транспортних і готельних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення туристського бізнесу, впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності туристських підприємств» [8]. Головінов О. М., Кіндрік Т. О. визначають інновації в туризмі, як нововведення, які супроводжуються: відновленням і розвитком духовних та фізичних сил туристів; якісно новими змінами турпродукту; підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму; підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг; прогресивними змінами факторів виробництва (наприклад, скорочення терміну транспортування за рахунок впровадження нових швидкісних видів транспорту, поліпшення умов праці працівників туріндустрії, впровадження нових прогресивних методів (механізмів) перетворення факторів виробництва в послуги) [10].

Отже, туристична інновація передбачає створення нового або докорінну зміну вже існуючого туристичного продукту (прикладом такої інновації може бути розробка та введення в життя таких нових видів туризму, як сільський зелений чи промисловий) та інновацію процесів виробництва і споживання туристичного продукту (до прикладу можливість он-лайн купівлі квитків для різних видів транспорту). З усього вище наведеного робимо висновок, що інновація у туристичній сфері – це сукупність взаємопов'язаних заходів, спрямованих на створення нового або докорінну зміну вже існуючого туристичного продукту, а

також механізму його реалізації та просування з метою отримання прибутку та досягнення соціального ефекту.

З метою дослідження інноваційних процесів у туристичній сфері України, альтернативних можливостей їхнього освоєння доцільно визначити та навести їхню розгорнену класифікацію. Проаналізувавши різні підходи до класифікацій інновацій у туристичній сфері, ми з'ясували, що не існує єдиного підходу до їхньої побудови. Саак А. Е., Пшеничних Ю. А. виділяють такі основні види інновацій у сфері послуг: технічні – пов'язані з упровадженням нових видів техніки, технології, інструментів, а також техніко-технічних прийомів праці й обслуговування; організаційно-технологічні – пов'язані з новими видами послуг, більш ефективним обслуговуванням клієнтів; комплексні, що охоплюють одночасно різні аспекти і сторони сервісної діяльності; управлінські – орієнтовані на вдосконалення внутрішніх і зовнішніх зв'язків підприємств, використання нових методів і форм менеджменту [11].

У [8] виділені такі основні напрямки інновацій у туристичній діяльності: формування нового туристичного продукту; маркетингова діяльність; нові методи управління (новий менеджмент); використання новітніх технологій.

Глебова А. О. вважає за доцільне виділити такі види інноваційних технологій у туристичній галузі: за сферою новизни: нові для галузі, нові для країни, нові для світу, нові для підприємства; за змістом: організаційно-управлінські, інформаційні, технологічні, технічні; за причиною виникнення: реактивні та стратегічні; за потенціалом: радикальні та модифікуючі [12].

Узагальнивши розглянені вище класифікації інноваційної діяльності у сфері туризму, на нашу думку, доцільно навести таку класифікацію (рис. 1).

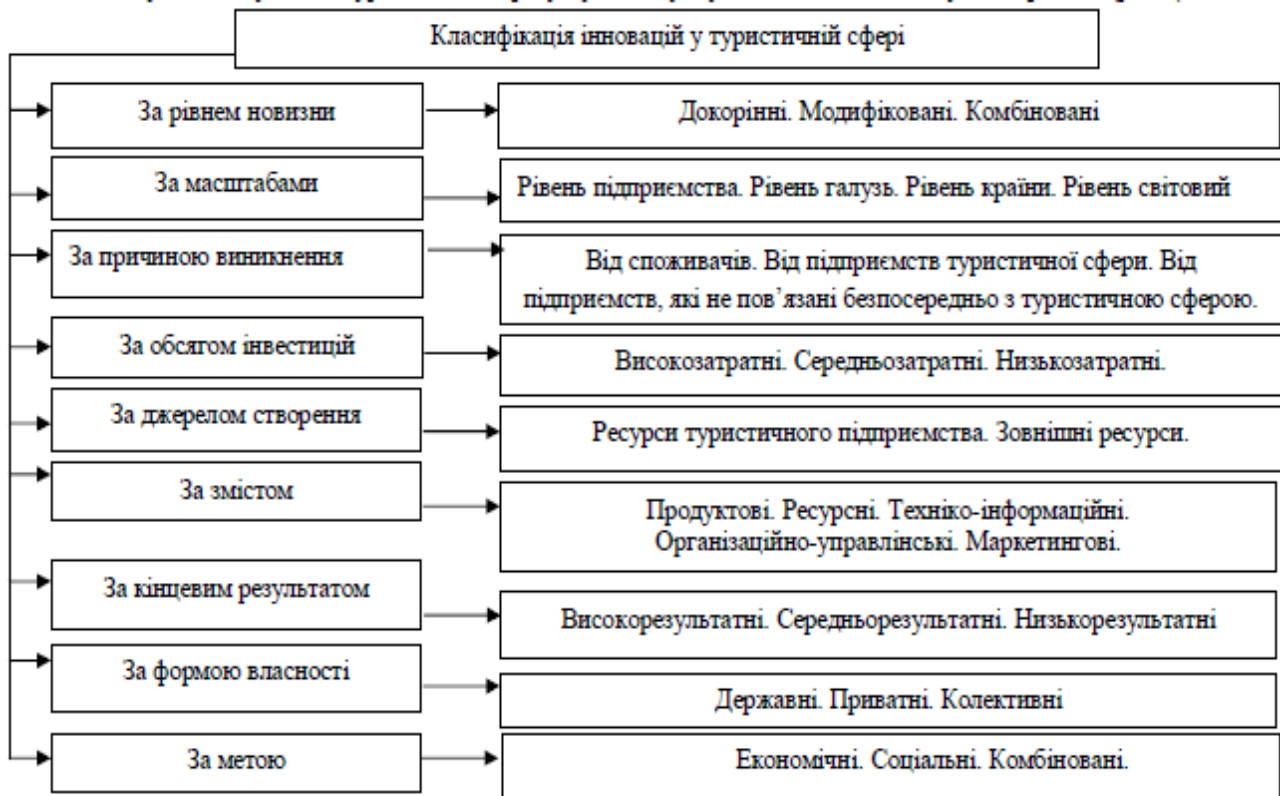

Рис.1. Класифікація інновацій у туристичній сфері
Джерело: удосконалено автором на основі [8; 9; 11; 12; 13]

Отже, подана узагальнена класифікація інновацій в туристичній сфері, яка дає можливість конкретизувати умови виникнення, напрями інноваційного процесу, комплексно оцінити його результативність, сформувати економічні механізми й організаційні форми управління інноваційною діяльністю, визначити джерела фінансування інновацій на ринку, здійснювати прив'язку до типу інноваційного процесу. Зауважимо, що ефективність використання інновацій у туристичній сфері визначається причиною їхнього виникнення, завдяки чому визначається сфера застосування інновації та якісні показники ефективності впровадження. За причиною виникнення інновації в туристичній сфері нами прокласифіковано на такі види: від споживачів; від підприємств туристичної сфери; від підприємств, які не пов'язані безпосередньо з туристичною сферою.

За величиною інвестованого капіталу, який потрібен для реалізації інноваційного процесу, нами виділено наступні інновації: високозатратні, середньозатратні та низькозатратні. До високозатратних інновацій належить технічно складні інновації, які потребують науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, що й зумовлює значні часові та матеріальні витрати. Зважаючи на постійне недофінансування науки державою, аналіз різних видів інноваційної діяльності, у тому числі і в туристичній сфері, показує, що більшість підприємств використовує переважно середньозатратні інновації, які не передбачають наукових досліджень [13]. Важливою відмінною особливістю туризму від інших галузей економіки є те, що тут можуть використовуватися низькозатратні інновації, тобто такі, розробка, впровадження та поширення яких не вимагають вкладення значних грошових коштів. До прикладу друк і

надання в користування туристам особистих карт маршруту.

Залежно від того, наскільки складна інновація у своєму виконанні, а саме в процесі її створення, доцільно виділити інновації, створені ресурсами туристичного підприємства, та інновації, створені зовнішніми силами. До прикладу, для відкриття віртуального маршруту необхідне залучення ІТ-спеціалістів.

За формою власності доцільно класифікувати туристичні інновації на державні, приватні та колективні. Державні – це інновації, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів. До них можна віднести, наприклад, інновації у сфері управління державними органами у сфері туризму, захисту навколишнього середовища і т. п. Найчастіше державні інновації зорієнтовані не на отримання прибутку, а створення сприятливих умов для розвитку туризму. Приватні та колективні інновації є об'єктом приватної або колективної власності і виникають з метою отримання прибутку.

Виходячи з вище зазначеного розвиток інновацій у сфері туризму може мати різну мету: економічну, соціальну та комбіновану. Економічні інновації спрямовані на забезпечення зростання економічних показників діяльності підприємств туристичної сфери, наприклад, за рахунок удосконалення організаційно-управлінської політики. Соціальні інновації мають тісний зв'язок з розвитком суспільства і культури (до прикладу, озеленення вулиць). У туристичній сфері найбільш поширеним видом інновацій за метою є комбіновані. До прикладу, очистка морів, поліпшення дорожнього покриття безпосередньо не збільшить прибуток держави, але призведе до збільшення туристичних потоків. За рахунок них і відбудеться зростання надходжень до бюджету.

Ключові види інновацій у туристичній сфері класифіковані за змістом і подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Види інновацій у туристичній сфері за змістом

Вид інновації у туристичній сфері за змістом	Приклади
<i>Продуктові інновації</i> – впровадження на туристичний ринок нового та удосконалення вже існуючого туристичного продукту	Розробка нового туру, нового екскурсійного маршруту, нового напрямку подорожей (тури в зону Чорнобильської АЕС); пропозиція нових послуг (послуги перукаря в готелях), освоєння нових видів туризму (сентиментального туризму); пропозиція ринку нової події (ярмарку, карнавалу).
<i>Ресурсні інновації</i> – освоєння нового виду туристичних ресурсів для організації туризму та розробки нових турів і послуг	Облаштування для відвідувачів нетрадиційних об'єктів показу (індустріальний і мілітарітуризм); \ будівництво нових інфраструктурних об'єктів (до прикладу, для заняття екстремальними видами спорту); залучення нових видів туристично-рекреаційних ресурсів (створення умов для стрибків із банджі-джампінгу не з мостів, а з вертольота над водоспадом).
<i>Техніко-інформаційні інновації</i> – впровадження нової або істотно поліпшеної техніки і технології обслуговування клієнтів, просування і реалізації послуг з використанням інформаційних технологій.	Електронні системи бронювання в готелях; електронні системи продажу квитків на різні види транспорту; інтегровані системи управління інфраструктурою готелю; інтернет-реклама; створення віртуальних тур агентств і туристичних гідів; підвищення якості послуг, шляхом нововведень у системі транспортного та готельного обслуговування клієнтів.
<i>Маркетингові інновації</i> – виділення нових сегментів ринку, обслуговування нових груп клієнтів (виділених за географічною, соціально-демографічною, поведінковою ознаками)	Вихід на нові географічні ринки; розробка спеціальних турів і послуг для окремих груп споживачів (для людей з обмеженими можливостями, для дітей шкільного віку без супроводу); розробка новітніх моделей позиціонування та рекламування туристичного продукту.

Вид інновації у туристичній сфері за змістом	Приклади
Організаційно-управлінські інновації – впровадження більш ефективних структур управління й порядку організації діяльності фірми, нових профілів робочих місць і професійних вимог	Розвиток інтегрованих готельних ланцюгів;; використання комп'ютерних клієнтських баз даних, удосконалення державного та регіонального управління туристичною індустрією; впровадження передових методів навчання, підготовки та перепідготовки працівників туристичного бізнесу.

Джерело: розроблено автором на основі [13; 14].

Узагальнюючи наведені в таблиці 1 дані, зазначимо, що впровадження продуктивних, ресурсних, техніко-інформаційних, маркетингових і організаційно-управлінських інновацій у туристичній сфері України дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних туристичних підприємств шляхом задоволення потреб споживачів у туристичному продукті з урахуванням їхніх специфічних запитів і, як наслідок, призведе до збільшення в'їзного туристичного потоку.

Отже, нами проведено систематизацію інновацій, які мають місце в туристичній сфері. Саме від їхнього ефективного впровадження в життя залежить суттєва перебудова туризму як сфери економіки та вхід її до світового економічного простору.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження нами обґрунтовано, що туристична інновація – це сукупність взаємопов'язаних заходів, що спрямовані на створення нового або докорінну зміну вже існуючого туристичного продукту, а також механізму його реалізації та просування з метою отримання прибутку та досягнення соціального ефекту.

Подана класифікація інновацій, яка має практичну цінність, оскільки створює умови для більш точної ідентифікації кожної інновації. Тобто дозволяє визначити сферу її застосування, оцінити значимість, порівняти з іншими видами інновацій. Окрім вищезазначеного, варіативність класифікаційних ознак інновацій дає можливість ефективної імплементації інновацій підприємств туристичної сфери за рахунок коригування та вдосконалення економічних механізмів, організаційних форм управління підприємством залежно від типу інновацій.

Сьогодні країни які мають розвинену ринкову та туристичну інфраструктуру, інноваційні технології використовують для: підтримання інтересу до окремих туристичних об'єктів, залучення нових туристів, підвищення рівня їх комфорту та створення ексклюзивних послуг. Тоді як для України інноваційні технології важливі з позиції розв'язання нагальних проблем у туристичній галузі (підвищення рівня сервісу, удосконалення матеріально-технічної бази, збереження пам'яток культури тощо). Саме тому в подальшому ми плануємо розглянути практичні аспекти впровадження інноваційних технологій у туристичну сферу.

Список літератури

1. Власова Н.М. Інноваційна діяльність в туристичному бізнесі [Електронний ресурс] / Н.М. Власова, В.В. Смирнова, Н.Ю. Семененко. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35503/34-Vlasova.pdf?sequence=1>
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40–15, (із змінами) від 05. 12.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Молчанова В.А. Инновации в туризме: определение, особенности, классификация / В.А. Молчанова // Матер. науч.-практ. конф. «Проблемы устойчивого развития рекреационных регионов». – Сочи: РИО СНИЦ РАН, 2008. – С. 62-69.
4. Резниченко Е.Н. Инновации в туристическом бизнесе / Е.Н. Резниченко // Возможности и перспективы туристического бизнеса. Сб. ст. – Симферополь: ООО «Образовательные технологии», 2004. – С. 19-25.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
6. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ / А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 326 с.
7. Дурович А. П. Организация туризма: учеб. пособ. / А. П. Дурович, Н. И. Кабушкин, Т. М. Сергеева и др.;
- под общ. ред. Н. И. Кабушкина и др. – Минск.: Новое знание, 2003. – 632 с.
8. Новиков В. С. Инновации в туризме / В. С. Новиков. – М.: Академия, 2007. – 208 с.
9. Іванов А.М. Класифікація інновацій в туристичній діяльності [Електронний ресурс] / А.М. Іванов. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Economics/6_120403.doc.htm.
10. Кіндрік Т. О. Інноваційна діяльність в туристичному господарстві України [Електронний ресурс] / Т.О. Кіндрік, О.М. Головінов. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kindrvc.htm
11. Саак А. Э. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: учебное пособие / А. Э. Саак, Ю. А. Пшеничных. – СПб.: Питер, 2007. – 512 с.
12. Глебова А.О. Інноваційні технології у туристичній галузі [Електронний ресурс] / А.О. Глебова. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm
13. Кальченко А.М. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємств туристичної галузі [Електронний ресурс] / А.М. Кальченко. – Режим доступу: <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=1&id=22>
14. Чернікова В.І. Особливості інновацій у туризмі [Електронний ресурс] / В.І. Чернікова. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/img-2012_chern7.pdf

Аннотация

Евгений Колосинский, Марьяна Колосинская.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ УКРАИНЫ

Обоснована целесообразность имплементации инноваций в туристической сфере. Рассмотрены различные подходы к определению сущности понятия «инновация в туристической сфере» и предоставлено собственное видение последнего. На основе рассмотренных классификаций инновационной деятельности в туризме приведено развернутую классификацию инноваций в туризме. Раскрыта суть инноваций в туристической сфере по содержанию, а именно: продуктовых, ресурсных, технико-информационных, маркетинговых и организационно-управленческих.

Ключевые слова: *инновация; инновация в туристической сфере; продуктовая, ресурсная, технико-информационная, маркетинговая и организационно-управленческая инновация в туристической сфере.*

Summary

Eugene Kolosinsky, Mariana Kolosinska

THEORETICAL ASPECTS OF INNOVATION IN THE TOURISM SECTOR OF UKRAINE

In the article proved the feasibility of implementing innovation in the tourism sector. Different approaches to defining the essence of the concept of "innovation in the tourism sector" reviewed and presented our own vision of the latter. Summarizing considered classification innovation in tourism presented detailed classification of innovation in the tourism sector. Described essence of innovation in the tourism sector in meaning, namely, product, resources, technical information, marketing and organizational management.

Keywords: *innovation; innovation in the tourism sector; product, resources, technical information, marketing, organizational and managerial innovation in the tourism sector.*